

RUMANTSCH   EMPRIMA LINGUA

1   Dotaziun da las lecziuns

	4 H	5 H	6 H
Rom da basa	2	2	2
Rom specific			
Furmaziun professiunala			
Projects interdisciplinars			
Auters roms			
Rom facultativ			

2   Indicaziuns didacticass

Las premissas per cuntanscher las finamiras da l'instrucziun da rumantsch èn stgarsas perquai che l'instrucziun en ils auters roms è bod exclusivamain en tudestg. La finamira da basa è da furmar ina cumpetenza linguistica rumantscha che permetta da la duvrar in tut las domenas da la vita professiunala e privata. Quai vegn realisà cun promover e sviluppar las capacitads da tadar, leger, discurre e scriver. L'emprima lingua ha dad esser il lieu, nua che sentimaint, fantasia e umor pon sa manifestar e quattras contribuir a la furmaziun da la personalitad.

Per cuntanscher las finamiras duai ins applitgar differentas metodos d'instrucziun (instrucziun frontala, lavur en gruppas, lavuratori, projects ed instrucziun da bloc). Igl è necessari da respectar ina tscherta continuitad da las tecnicas da lavur.

Ils scolars e las scolaras imprendan a far diever da las pussaivladads per ramassar ed elavurar infurmaziuns e san applitgar talas: Bibliotecas, bancas da datas, internet, dicziunaris da tut genres.

Els cugnuschan metodos da s'occupar cun litteratura primara e secundara e san far citaziuns correctamain.

Da racumandar èn progets da teater e visitas da teater, concurrenzas da scriver, visitas da instituziuns culturalas e da lieus istorics per approfondir las lecturas fatgas en l'instrucziun.

Per garantir in bun contact direct cun las regiuns rumantschas san ins applitgar las metodos da project, excursiuns e champs da lavur. Per savair promover l'identitad interrumscha vegn collavurà tranter ils differentes idioms (lecziuns e projects cuminaivels).

L'instrucziun valitescha las enconuschientschas e las capacitads. Las tenutas vegnan resguardadas en l'instrucziun ed en il engaschamaint per la lavur da project interdisciplinara.

3 Finamiras generalas, cumpetenzas d'agir (CA), finamiras SMC, cumpetenzas socialas ed individualas (CSI), cumpetenzas metodicas (CM), taxonomia (Tax), materia d'instrucziun, pussaivladads da cumbinaziun interdisciplinara

3.1 Rom da basa rumantsch

Rom da basa 4a classa

Finamiras generalas	CA	SMC	CSI	CM	Tax	Materia d'instrucziun	Pussaivladads da cumbinaziun interdisciplinara
Ponderar davart la lingua Enconuscher e applitgar las reglas e normas linguisticas							
Formular grammaticalmain correct		4.1.2.1 4.1.2.2 4.1.2.3	1.6 1.8 1.9 1.13	2.2 2.5 2.7 2.11	C3 C4	Approfundir la grammatica ed il stgazi da plets	Tudestg/auters linguatgs esters: coordinaziun da la terminologia grammaticala, differenzas e parallels da structura
		4.1.2.4 4.3.1.3		2.1 2.5 2.7	C3	Diever da meds d'agid (grammaticas, vocabularis, pledari grond e spell checker)	
Sviluppar il stgazi da plets		4.1.3.2	1.14	2.1 2.5	C1 C2	Engrondir il stgazi da plets general e specific mercantil e neologissem	Economia e dretg: Vocabulari specific
Savair duvrrar la lingua en differentas situaziuns							
Enconuscher meds stilistics ed als applitgar		4.2.2.2	1.6 1.12 1.13	2.1 2.3 2.11	C3	Exercizis da lingua (referats, discussiuns, preschentaziuns, resumaziuns e concepts)	Tudestg, auters linguatgs neolatins
Tractar l'istorgia ed il svilup da la lingua		4.2.2.1	1.11	2.11	C1 C2	Emprima introducziun en l'istorgia da la lingua	
Preschentar e discutir la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics		4.5.2.4	1.1	2.11	C1 C2	Preschentaziun e discussiun da la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics (p.ex. meds da massa. Instituziuns, fatgs da linguatg, minoritads)	Istorgia, economia

Enconuscher ils elements dalla communicaziun verbala e nunverbala		4.4.1.1	1.1 1.6 1.13	2.1 2.3 2.11	C3	Enconuscher meds retorics ed ils elements dalla lingua dal corp (gestica, mimica euv.) e far vesair lur effect	
		4.6.2.1	1.11 1.13	2.1 2.2 2.5	C6	Exercezis retorics: diever e maldiever da meds retorics (desinformaziun, manipulaziun, agitaziun)	
Savair la lingua Sa sensibilisar per discurren, tadlar, leger e scriver		4.4.2.1	1.9	2.1 2.2 2.5	C5	Tschiffar il messadi principal da discuers, referats euv. pertutgant il champ da lavur e champ social	POU: Far notizias per referats u sequenzas da film e discuter suenter
Savair s'exprimer a bucca ed en scrit in maniera correcta ed adequata		4.1.2.1 4.1.2.2 4.1.2.3 4.1.3.2	1.1 1.6 1.8 1.9 1.13	2.1 2.3 2.7 2.11	C3 C4 C3	Exercizis d'ortografia, da grammatica, d'interpuncziun Translaziuns, concepts, curts referats, exercizis da pronunzia Stgazi da plets (neologissemes) Exercizis da different gener (p.ex. recitar poesias, improvisar e dramatisar, resummar e raquintar, descriver, argumentar),	
		4.2.1.1	1.5 1.6	2.1. 2.2	C3	Savair tschiffar il messadi essenzial d'in text politic, cultural, professional ni actual cun tecnicas da leger adattadas	
		4.4.3.1	1.6 1.12 1.13	2.1 2.5 2.11	C4	Savair tschiffar il cuntegn ed il messadi tipic d'ina illustraziun (da reclama, grafica euv.)	
Chapir la lingua sco funtauna creativa e ludica da fantasia ed umor					C5	Gieus linguistics creativs	
Rediger texts		4.3.1.1	1.6. 1.13	2.1 2.2 2.4 2.11	C5	Rediger en collavuraziun cun ICA protocols e layouts	Collavuraziun cun ICA

<p>Savair tractar texts Leger e chapir differentas sorts da texts Leger e tractar parts da la litteratura orala e scritta Enconuscher las furmas litteraras da basa Leger e tractar texts d'auturas e d'auturs contemporans</p>		4.2.1.3	1.13	2.1 2.5	C2	Lectura da texts simpels e pli pretensius ord la vita da mintgadi Lectura da ditgas e paraulas Lectura da poesias e raquints adattads da la litteratura contemporana Exercizis da teater (pitschnas scenas da teater, gieus auditivs)	<u>Tudestg</u> : cumparegliaziun da texts (paraulas, fablas, ditgas)
---	--	---------	------	------------	----	---	---

Rom da basa 5a classa

Finamiras generalas	CA	SMC	CSI	CM	Tax	Materia d'instrucziun	Pussavladads da cumbinaziun interdisciplinara
Perfecziunar la cumpetenzza orala e scritta		4.3.1.1	1.6 1.13 1.16	2.1 2.2 2.4 2.11	C5	Producziun scritta: essay, infurmaziun da pressa, corrispondenza, traducziun Producziun orala: conferenza, maisa radunda, lavurs en gruppas	Tudestg e autras linguas neolatinas
Valitar contribuziuns		4.5.2.3 4.5.3.2	1.6 1.12 1.15 1.16	2.1 2.3 2.4 2.11 2.12	C6	Valitar atgnas contribuziuns e talas dad auters (en il rom da discussiuns, preschentaziuns) en maniera objectiva tenor ina glista da criteris	
		4.6.2.2		2.1 2.5	C5	Far vesair opiniuns tipic persunalas digl'autur	
Defender in'opiniun		4.5.2.4 4.4.2.2	1.1 1.6 1.7	2.6 2.7	C5	Sviluppar la capacita da defender en scrit e a buca in'opiniun che na corresponda betg a quella dals auters	
Preschantaziun e discussiun		4.5.2.1	1.1 1.6 1.11	2.6	C3	Applitgar en maniera persvadenta meds efficaciz per referats, preschentaziuns e discussiuns	

Enconuscher ed utilisar l'informatica	4.5.3.1	1.1	2.1 2.2 2.5	C5	Introducziun da las novas tecnicas e diever da novs programs (p.ex. power point, smart board, vocabularis electronics, blogs, euv.)	Collavuraziun cun l'informatica
Scrifer brevs comercialas cun terminologia specifica	2.5.1.1	1.14 1.15 1.16	2.9	C5 C4	Scrifer brevs comercialas tenor indicaziuns specificas cun arguments che persvadan	Tenor accord cun ICA (era a regard la valitaziun)
Tipologia da texts	4.2.1.3	1.13	2.1 2.5	C2	Distinguer las differentas sorts da text dal champ schurnalistic, d'affars e litterar tenor cuntegn, structura e linguatg Level elevà (formal), level standard (televisiun, radio), level familiar e popular (informal)	
Distinguer ils levels linguistics						
Analisar texts	4.2.1.2	1.6	2.1 2.2 2.5	C5	Analisa da texts schurnalistics, economics, litterars, politics, scientifics e/u culturals. Far vesair l'argumentaziun ed intenziun dil text	
	4.6.1.1	1.13		C5	Cumparegliar la medema novitad en differentas medias	
	4.6.2.2			C5	Far vesair opiniuns tipic persunalas digl autur euv.	
Emprender d'enconuscher noziuns da stilistica e retorica	4.2.2.2	1.6 1.12 1.13	2.1 2.3 2.11	C5	Exercizis da stil, far vesair particularitads stilisticas d'in text, far ponderaziuns pertuccont intenziun ed effect dils meds stilistics applitgads	
Tractar l'istorgia ed il svilup da la lingua	4.2.2.1	1.11	2.11	C4	Enconuscher aspects da l'istorgia da la lingua e chapir ils svilups linguistics sco expressiun culturala Preschentaziun e discussiun da la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics (p.ex. meds da massa. Instituziuns, fatgs da liunguatg, minoritads)	
Studiar la litteratura				C2	Lecturas dad auturs significativs	

Rom da basa 6a classa

Finamiras generalas	CA	SMC	CSI	CM	Tax	Materia d'instrucziun	Pussaivladads da cumbinaziun interdisciplinara
Sviluppar la sensibilid e la creativid linguistica		4.3.1.1	1.6 1.13 1.16	2.1 2.2 2.4 2.11	C5	Producziun scritta: notizias, resumaziuns, brevs, protocols, concepts Producziun orala: referats discussiuns, conversaziuns telefonicas, infurmaziuns da different gener	Lavur da proget interdisciplinara (LPID/PLIDA) tema da concordar cun collegas dad auters roms
Savair exprimer en scrit in parairi precis davart x-in tema		4.3.1.1	1.6 1.13 1.16	2.1 2.2 2.4 2.11	C5	Rediger texts argumentativs, explicativs, descriptivs e narrativs	
Scriver brevs commercialas cun far diever d'in vocabulari adequat		2.5.1.1	1.14 1.15 1.16	2.9	C5	Corrispundenza administrativa e d'uffizi	Tenor accord cun ICA (era a regard la valitaziun) Corrispundenza: traducziun da texts standard (formulars, permissiuns, corrispundenza commerciala)
Communitgar sentiments e ponderaziuns e valitar l'atgna posiziun, recepir differentas infurmaziuns e las elavurar		4.3.1.2	1.1 1.6 1.12	2.4 2.11	C5	Conversaziun libra en gruppas, discussiun, savair prender posiziun, brevs privatas, resumaziuns	
Duvrar en maniera adequata ils registers linguistics e valitar correctamain las infurmaziuns		4.4.1.1	1.1 1.6 1.13	2.1 2.11	C6	Communicaziun verbala e na verbala: enconuscher ils meds retotics (register linguistic, effects stilistics) e la lingua dal corp (mimica, gastica)	Autras linguas: differenzas da diever
Partecipar ad ina conversaziun, moderar e resumar ina discussiun. Preparar en maniera autonoma las discussiuns en classa cun dar paisa a l'argumentaziun critica		4.4.2.2 4.5.2.2 4.5.2.3	1.5 1.6 1.7 1.12 1.15 1.16	2.1 2.3 2.6 2.7 2.11	C5	Resumar ils meinis principals d'ina discussiun Lectura da gasettas e revistas cun preschentar il tema Empruvar da chapir emissiuns da radio e televisiun; commentar, argumentar e cumparegliar	ICA; preparaziun d'in discurs uffizial tenor principis retotics
Caracterisar ina persuna					C4	Observaziun da persunas	
Recitar ed interpretar rollas dal mintgadi e da la litteratura					C5	Visitas guidadas, excursiuns, intervistas, redacziun da texts, recitaziuns. Studi ed interpretaziun da rollas dramaticas	

Far diever dals meds da massa	4.6.2.1 4.6.2.3	1.11 1.13 1.16	2.1 2.2 2.4 2.5	C6 C5	Valitar criticamain l'infurmaziun atras ils meds da massa (text, sun, illustraziun, grafica) cun exprimer in'atgna opiniun (p.ex. brev da lectur, mail, statement)	
Savair interpretar texts	4.2.2.1	1.6	2.1	C4	Lectura da texts simpels e pli pretensius or da la vita da mintgadi	POU, da l'idea a la realisaziun dad in bestseller Contacts cun il mund litterar, chasas edituras ed auturs
Leger e chapir differentas sorts da texts	4.2.2.2	1.11	2.3	C5	Lectura da ditgas e parulas	
Leger e tractar parts da la litteratura orala e scritta		1.12	2.5		Lectura da poesias e raquints adattads da la litteratura contemporanea	
Enconuscher las furmas litteraras da basa		1.13 1.16	2.11		Exercizis da teater (pitschnas scenas da teater, gieus auditivs)	
Leger e tractar texts d'auturas e d'auturs contemporans				C5	Lectura da texts represchentativs dad auturs rumantschs e svizzers	